

*Kovács Szabolcs*¹

A serdülők valóságkonstrukciója, az önészlelés problémája és a lelkigondozó életértelmezés

The Construction of Reality by the Teenagers, the Problem of Self-sense and the Pastoral Interpretation of Life.

The systemic therapy and spiritual counselling have recognized the fact that a system cannot change its dynamic: an outer effect is needed. The paradigm has correlation with the Christian soteriology: we need a Redeemer, we cannot be our own saviour. The perspective of „step out the box” paradigm put an accent on our attitude of being vigilant on what is coming toward us from the outside. This may bring the possibility of change to us.

The teaching ambition, the writings and professional visions of Gábor Hézsér made us to be open for comparing the usual with the new idea. A new perspective brings new ideas, motivates and moves a step further... This work is a short resume about the spiritual counselling work, which works slowly, through short steps and tenacity to strengthen all those who need a helping hand.

Keywords: missionary work, post-modern, social psychology, spiritual counselling, sense-giving

Bevezető gondolat

A rendszerszerű terápiás és lelkigondozói munkák felismerték, hogy a változás adott rendszeren belül nem történhet önmagától és önmagából, hanem külső hatásra van szüksége. Ez korrelál a megtérés-megváltás dinamikájával: szabadítóra, megváltóra van szükségünk, önmagunktól erre képtelenek vagyunk. Elengedhetetlen, hogy megtörténjen az elvonatkoztatás önmagunktól. A „step out the box” perspektívája arra figyelmeztet, hogy nyitottak és éberek legyünk mindarra, ami „kívülről érkezik”, mint amely jelenség a változás/változtatás lehetőségét kínálja.

Hézsér Gábor tanításai, írásai, szakmai látásának újszerűsége arra készítetett az évtizedek alatt, hogy nyitottak legyünk a megszokottat összevetni az újjal. Egy-egy új perspektíva mindig felfrissít, motivál és új gondolatokat ad, lassú lépésekkel előre mozdít. Ez a kis összefoglaló tanulmány egy kitekintés arra a lelkigondozói szolgálatra, amely ugyan lassú, kis lépések erőtlensége által, de megerősödést nyújt a támaszra szorulóknak számára.

---

¹ Lelkipásztor, a BBTE Református Tanárképző Karának óraadó tanára, ksz00th@gmail.com

1. Az evangelizálástól a lelkigondozásig. A posztmodern társadalmi kultúra kihívásai

John Dunn alaposan tanulmányozza az újszövetségi apostoli munka mint igehirdetés jellegét, s megállapítja, hogy a közös *kérügma* az apostoli tanításban: a feltámadt és megdicsőült Jézust hirdetni, hitre való hívás – Jézus tanításainak és rendeleteinek elfogadása által, a hithez kapcsolódó ígéretek. Mindezekből következik, mondja Dunn, hogy a Jézushoz kapcsolódó hit következménye az adott közösség hitéletébe való bevonódást, a szeretet általi felelősségérzetet generálja.²

Mit is jelent tehát az evangelizálás?³ Barth szerint, a közösség csakis akkor élő közösség, ha toborozni kezd, igyekezve főleg a világ sötét helyeire. Olyan helyekre, ahol az Ige még teljesen ismeretlen, vagy háttérbe szorult (*medio inimicorum* – Zsolt109,2). A közösség vagy misszionáló közösség⁴, vagy nem is keresztyén közösség.⁵ Vajon sikerül összekapcsolni a Jézus-történeteket a mindennapi emberi életkérdésekkel? Akkor lehet keresztyén közösségről beszélnünk, ha a múlt és jövő között a jelenben ismerjük fel az evangéliumi történet erejét, benne Isten *történetét*, találjuk meg a dicsőítés és istentisztelet adekvát formáit.⁶

A *poszt-keresztyén* új teológiai fogalomként vonult be a köztudatba. Nem összevetésszerű a posztmodern vagy szekularizáció gyakran használt kifejezéseivel. Ahogyan a „*poszt*” előképző utal rá, egy folyamatnak, társadalmi-vallási jelenségnek a végét, illetőleg a vége utáni folytatást jelenti. Ebben az értelemben a poszt-keresztyén mindazon keresztyén közösségeket jelenti, amelyek eddig természetesen viselték a keresztyén jelzőt mint adott társadalmi csoport ismertető és megkülönböztető jegyét, mára azonban ennek jelentősége eltűnt vagy jelentős mértékben csökkent. A poszt-keresztyén megnevezés nem a szekularizált egyházat mint intézményt jelenti, hanem egy közösségen belüli hitnézetváltozást, motivációváltozást és gyakorlatváltozást. Ez a folyamat természetesen indukálja a keresztyén társadalom átváltozását, egy keresztyén társadalmi kisebbség kialakulását, mely vallási szokásában, gyakorlatában és hitében fogyatkozást illetőleg ér-

---

² DUNN John Cf.: *Unity and Diversity in the New Testament: An Inquiry into the Character of Earliest Christianity*. SCM, London, 1977. 30–31.

³ WRIGHT, Christopher J.: *The Mission of God: Unlocking the Bible's Grand Narrative*. InterVarsity Press 2006. 316–323.

⁴ SCHERER, James A: *Gospel, Church, & Kingdom: Comparative Studies in World Mission Theology*. Wipf and Stock: Eugene 1987, 35.

⁵ BARTH, Karl: *Church Dogmatic III.4*. 504-5 Lásd még: FLETT, John: *The Witness of God: The Trinity, Missio Dei, Karl Barth and the Nature of Christian Community*. Eerdmans, Grand Rapids 2010. 31.

⁶ KREIDER, Alan/KREIDER, Eleanor: *Worship and Mission After Christendom*. Paternoster, Milton Keynes-Colorado Springs-Hyderabad 2009. 40–57.

dektelenséget mutat. Jóllehet az egyháztól formálisan nem távolodik el, de attól az életviteltől, amely a keresztyén megnevezés tartalmi lényegét adja, igen, akkor poszt-keresztyén társadalom kialakulásáról beszélünk.⁷

EXKURZUS. Első fázisa ennek eredetére tekint vissza. Arra a korszakra, amikor a világi hatalom átveszi és védelmezi az evangélium terjedését. A jól ismert *ius reformandi*, vagy a reformátori *cuius regio eius religio* elv történelmi példái éppen azt igazolják, hogy a szekuláris hatalomnak lehetősége és joga volt az alattvalókat az adott területen létező vallási irányzat közösségéhez csatolni. Modern korunkban ez megváltozott, a vallás ugyanis szinte kizárólag az egyház, és nem az állam ügye lett. Ennek következményeként az egyház és a polgárosodó társadalom fokozatosan eltávolodtak egymástól. A második fázist a keresztyén egyház monopolvesztése eredményezte. Megjelennek a különféle vallási irányzatok, létjogot nyernek, és az egyház elveszti központi helyzetét. A keresztyén egyház egy a sok más egyház között.⁸

2. Milyen lehetősége van a lelkigondozásnak mint missziós törekvésnek?

Michael Klessmann a számos ellenérv ellenére állítja, hogy a lelkigondozásnak nincs, nem lehet misszionáló jellege és célja. Állítását a lelkigondozás célorientátltság nélküli tevékenységével indokolja.⁹ A lelkigondozás nem *akar* misszionálni, megnyerni, beolvasztani, hanem csupán jelen lenni a segítséget kérő személy számára, együtt érezni, gondolkodni és vele járni azon az életúton, amelyre meghívást kapott. Ha a lelkigondozást nem az ember maga, hanem sajátos célok vezérelnék, elveszítené hitelességét. Klessmann nem határolódik el a lelkigondozás *indirekt missziói* hatásától. A lelkigondozói magatartás, az átélt spirituális tapasztalat, a támasznyújtás és elfogadás szeretet-léggöre olyan vonzerő, amely a segítendő személyt visszakapcsolja ebbe az erőterbe, megerősíti, és missziói küldetéssel ruhazza fel: *menj, és te is akképpen cselekedj!*

3. A társadalmi folyamatok tudatos/tudattalan hatása a fiatal generáció életértelmezésére

Ahogy a társadalmi jelenségek alakulása az egyes makro- és mikroközösségek egymásra hatásból fakad, úgy reciprok módon a társadalmi normák, konzekvenciák és trendek hatással vannak a generációk alakulására. A generációk gyakori váltása, a generációk közti szaporodó konfliktus részben ennek a jelenségnek köszönhető. Az alábbiakban azokat az

---

⁷ PAAS, Stefan: *Post-Christian, Post-Christendom and Post Modern Europe: Towards the Interactions of Missiology and the Social Sciences*. Mission Studies 28. nr. 1. BRILL, 2001. 11kk.

⁸ PAAS, 2012/3. 31

⁹ KLESSMANN, 2008. 166.

ellentmondásba ütköző társadalmi jelenségeket vázoljuk, amelyek határozott nyomást gyakorolnak a generációk morális fejlődésére, világlátására, így az értékrendi fejlődésre is.¹⁰ Itt elsősorban a pozitív irányú társadalmi értékejlődést befolyásoló, illetve megváltoztató tényezőkre érdemes figyelmet szentelni.

Ismert, hogy a modern kori társadalom igen sok ellentmondást, értéknylvánítás és valóság közti diszkrepanciát hordoz. A kapitalista országok centralizált kormányzása szolid és kiegyensúlyozott életvitelt, igény szerinti fogyasztói mentalitást és biztonságos gazdasági mérleget promovál, míg a piacgazdaság reklám-értékrendje a még több fogyasztást, a potenciális felvásárlói erőt, a változó divat szerinti igényeket támogatja.

A családi értékeknek, mint házasság és családi bizalmi kapcsolatok ápolása, gyakran ellentmond a hátrányos szociális helyzet miatti munkavállalási kényszer, az otthontól távol keresett munkahely, a távolság miatt korlátozott képzési lehetőség: megannyi befolyásoló tényező a családi kapcsolatok koherenciájára nézve. Az állam által támogatott média tompító és butító hatása szintén ellentmond a család biztonságigényének.

Az iskoláztatás lehetősége nem csak előnyöket, hanem veszélyt is rejt magában. A 8-12 vagy 16-20 éven át képződő fiatalok kondicionáltak a racionális képességek alkalmazására, háttérbe szorítva az érzelmek világát. A haszon és hatékonysági értéknormák a nevelés (és személyiségfejlődés) egyoldalúságához,¹¹ az ember tárgyiasodásához vezettek. Az érzelmi világ ezzel szemben leértékelődött, vagy éppen veszélyes tényezőnek minősült a produktivitásra nézve. Az érzelmi hatások kikapcsolására vagy elaltatására alkalmazott sajátos *terminus technicusok* a valóság átszínezését sürgetik.

„A cél szentesíti az eszközt” jellemző instrumentális gondolkodást takar. Az eszköz mibenléte sokkal hangsúlyosabb, mint maga a cél, amennyiben az hasznos, etikailag megválaszolható, és értelmet hordoz. Ez igen gyakran nem egy objektív általános érvényű igazságot, hanem szubjektív, szűk körű érdeket szolgáló gondolkodás. A munkamegosztáson alapuló társadalom embere elveszíti látását a nagyobb összefüggésekre, ahogyan ő maga is része egy nagyobb egésznek. Inkább izolált, önfenntartó (rész)rendszerként értékeli önmagát, mint aki egy hatalmas termelési és szolgáltatási láncolat tartozéka.

Az ember majdnem minden életterületének *adatosítása* a felelősségtudatot a számítógépre delegálja. A mindennapok mediatizálása a valóságot egy média képviselte valóságba helyezi át, ahol az ember egy anonim társadalom részeként elkülönülve él.

Az ember individuum jellegének *tárgyasítása* személyes méltóságát csorbítja. Az erősebb társadalmi harca és érvényesülése, a másik ember ellenében, az úgynevezett *szociáldarwinizmus*¹² jelenségét példázza. A fékezhetetlen individualizálódás valutája, a

¹⁰ Az alábbiakban Günther Tischler összefoglalására támaszkodom. Günther TISCHLER: *Wenn das Überleben gelingen soll*. In: Hubert WINDISCH (szerk): *Mut zum Gewissen*. Verlag Friedrich Pustet, Regensburg, 1987. 113kk.

¹¹ Vö. SÜLE Ferenc: *Valláspatológia*. GyűróArt Press, Szokolya, 1997. 51kk.

¹² TISCHLER, 1987. 116.

„mindenki a maga felebarátja”, a „jó az, ami számomra hasznos” utilitarista gondolkodást erősíti. Ez ellentmond a krisztusi emberképnek.

Ma a fiatalok példakép-ideái is torzulást szenvednek. A posztmodern gondolkodás relativizmusa, a pillanat valóságának szubjektívizálása felszabdálja az ericssoni *ideológia* központosított életszemléletét. A kereső identitás már nem talál egyértelmű példaképet sem kipróbálható szerepeket: „a felnőttek már nem viselkednek felnőtt módjára.”(s.f.)¹³

A konzumtársadalom *teljesítményfétisizmusa* ösztönző hatás a még nagyobb teljesítményre, a még nagyobb igények kielégítésére. A verseny- és teljesítménykényszer az ember szabadidő-állományát és intim szféráját is felhasználja. Ez tovább generál egy romboló társadalmi szintű *érzéki kielégülést*, amely automatikusan az érzelmi kihülést vonja magával.

A felsorolt társadalmi és individuális problémák nem az ember méltóságát és a keresztény értékrendet követik, hanem egy életidegen emberi magatartást „*termelnek*”. Ezek a hatások a mentalitás, az érzelmi reakciókészség megváltoztatását követelik társadalmi szinten, amely az ifjúság nevelésében hatalmas kihívást jelent. A cél: érzékennyé tenni a személyt az ember és társa értékeiért vállalt felelősség, az élet élhetőségének, az emberi méltóság és szabadság megőrzésének pozitív értékrendje iránt.

4. A serdülő korosztály önészlelése

Az *önészlelés* fogalmi tisztázást igényel. Gyakran összetévesztendő az énkép fogalmával. Az önészlelés tartalmilag közelebb áll az *önértékelés* fogalmához, de a személy létező és vágyott tulajdonságaira reflektáló átfogóbb fogalom.¹⁴ Ahhoz, hogy az identitás fogalmáról beszélhessünk, előbb az önészlelés pszichológiai fogalmát kell tömören ismertetnünk. Rosemberg három típusát különbözteti meg:¹⁵

- a) az aktuális szelf észlelése – ahogyan önmagam látom;
- b) a vágyott szelf állapota – ahogyan magam látni szeretném (morális önészlelés);

---

¹³ DEAN, Kenda Creasy: *Proclaiming Salvation. Youth Ministry for the Twenty-First Century Church*. In: *Theology Today*. Vol. 56, 2000. 534. Forrás: www.sagepublications.com Letöltés ideje: 2011.11.

¹⁴ A serdülők személyiségstruktúráját vizsgálva 24 különböző kultúra mintáin arra a következtetésre jutottak, hogy a serdülőkori személyiség fejlődése hasonló ütemezéssel történik, a kríziselemek hasonló módon játszanak szerepet a fejlődésben. FRUYT, F./ De BOLLE, M./ McMRAE, R.R./ TERRACCiano, A./COSTA, P.T.: *Assessing the Universal Structure of Personality in Early Adolescence. The NEO-PI-R and NEO-PI-3 in 24 Countries*. In: *Assessment*. Vol. 16. No. 3. 2009.301–311.

¹⁵ Lásd: Flammer/Alsaker összefoglalóját: In: FLAMMER, August – ALSAKER, Françoise, 2002.145–146. Vö.: DE WIT, J./ VAN DER VEER, G./ SLOT, V.W, 1997. 84–87.

c) az önmagát reprezentáló szelf – amilyenek magam mutatom.

Az önészlelés eme kategóriái elméleti síkon értelmezettek, a gyakorlatban együtt hatnak és helyzetől függően változnak. A serdülőkör előrehaladtával a személy ezeket a megéléseket egyre könnyebben képes integrálni, sőt egyre jobban képes különbséget tenni a környezet és önmaga értékviszonyítása közt – tehát fejlődik.¹⁶

A pszichoszociális történések, a gazdasági társadalomformáló erők hatást gyakorolnak az aktuális szelf-észlelésre, melyek rendszerszerű változást idéznek elő a szelf-észlelés egységében (pl.: a túlzott teljesítménycentrikus értéknormák az iskolában, munkahelyen, szakmai csoportokban a vágyott szelf állapota megnövekszik az aktuális szelf észlelése mellett). Ez a folyamat önmagában nem jelent káros hatást. Ha azonban az egyik vagy másik szelf-kategória fejlődése elakad és lemarad (pl. a serdülőkori testi változások miatt kialakuló komplexus), az hosszú távon személyiségfejlődési probléma forrása lehet.¹⁷ Az *érzelmi intelligencia* (EQ) növekedése gyakran nincs összhangban a serdülő szellemi kvalitásával (IQ). Mivel oktatási intézményeink a szellemi tőke elraktározását és mérhetőségét hivatottak monitorizálni, háttérbe szorul a személyiség EQ-kvalitásának hangsúlyossága. Ennek eredményeként a felnövő generáció ugyan lehet megfelelően képzett, de érzelmileg alulfejlett a szociális kapcsolatok létesítésében, alulmarad a krízishelyzetben szükséges megküzdési módozatokban. Mindez hatással van a serdülő önértékelésére, ami kihatással van a tanulási, munkavégzési teljesítményére. Kimutatták, hogy a serdülő önértékelése korrelál a teljesítmény szintjével:¹⁸ az alacsonyabb önértékelést mutató serdülők kevesebb jelentőséget tulajdonítottak az iskolának. Ugyanakkor, az iskolai sajátosság pozitív értékelése korrelál a serdülők pozitív önértékelés lehetőségével. A kisebbség és többség szociometriás különbözősége is befolyásoló tényezőnek minősült. Azok a diákok, akik nyelv, faj, származás alapján egy kisebbségi csoporthoz tartoztak alacsonyabb önértékelést és iskolai teljesítményt mutattak, mint azok, akik speciális iskolai intézményben, többségi környezetben képződtek.¹⁹

Látható, hogy a serdülők önészlelése nagy mértékben a környezet visszajelzése alapján érzékelt és a személyiség struktúrájába adaptált faktor. Másik irányból is meg kell közelítenünk az észlelés kérdését. Hogyan történik a valóság lereagálása? Milyen észlelési sémák szerint történik a valóságról alkotott percepció? Hogyan észlelik a serdülők a körülöttük folyamatosan (át)alakuló világot?

¹⁶ DE WIT, J./ VAN DER VEER, G./ SLOT, V.W, 1997.190–191.

¹⁷ Richard Treadgold 1999-ben tizennyolcévesek közt végzett felmérése kimutatja, hogy szignifikáns negatív korreláció van az önészlelés és stressz/depresszió kialakulása között. TREAGOLD, Richard: *Transcendent Vocations: Their Relationship to Stress, Depression and Clarity of Self-Concept*. In: *Journal of Humanistic Psychology*, Vol.39. No. 1. 1999. 81–105. Forrás: www.sagepublication.com Letöltés ideje: 2011. 04.

¹⁸ FLAMMER, August – ALSAKER, Françoise, 2002.151.

¹⁹ Uo. 152.

5. A prevenció és intervenció lehetősége egy új paradigma perspektívájában

Ma már komplex drog- és alkoholprevenciók csoportok és projektek futnak annak érdekében, hogy jobb és még jobb eredményt érjenek el a függőségi állapot megszüntetésére. A befektetett idő és anyagi tőke gyakorta nem térül meg arányosan. Egyértelmű következtetést levonva, a személyre szabott kezelés látszik a legjobb és leghatékonyabb megoldásnak. Egy további felismerése a kezelési programok utáni magas visszaesési rátának, hogy a kezelt beteg mellett a szociális környezetet is fókuszba kell állítani. A változás nem csak a szenvedélybetegben, hanem szűk közösségében is meg kell történjen, ahhoz, hogy új élet-lehetőséget kapjon.²⁰

Láthatjuk, hogy az előzőekben tárgyalt pszichoszomatikus tünetek szoros összefüggést mutatnak a családi belső kapcsolati minták alakulásával. A legtöbb tünet a serdülő korosztályhoz, a szülőktől való leválás amúgy is nehéz időszakához kötődik. Jay Haley²¹ nyomán jegyzi meg Christoph Toma:

„Haley a fiatal esetleges normától eltérő viselkedését a családi stabilizálásra tett lehetséges kísérletként definiálja – miközben a fiatal kialakít egy öt erősen korlátozó és csődtromeggé tevő problémát, eléri, hogy továbbra is szüksége legyen a szüleine. A kudarc funkciója az, hogy a szülők – változatlan szerveződés mellett – továbbra is a gyerekeken keresztül kommunikáljanak. (...) Óva int attól, hogy káros befolyásoló hatásként beállítva a szülőket hibáztassuk és szembeszáll a viselkedésükkel feltűnést keltő fiatalok »örültként« stb. való patologizáló címkézése ellen, mert ezek komolyan kihatnak a terápiás cselekvésre, továbbá nem veszik figyelembe a fiataloknak a családi homeosztázisban játszott szerepét sem.”²²

A család és szakember gyermeki viselkedésmódra tett *címkézése a stigmatizálás veszélyét* rejti olyan helyzetek értelmezésére, amelynek során a fiatal serdülő nem képes eligazodni a felnőttek által teremtett mikrokörnyezet szemantikai világában, ezért nem képes azt integrálni sem. Ez devianciát, szélsőséges, „beteges” magatartást eredményez. Ez a megbélyegzés valójában csupán a probléma tárgyiasítását, ezáltal személyre fixálását jelenti, másfelől „*esélyt ad arra, hogy lekerüljön a teher az érintett szülők válláról.*”²³ Ezáltal elkerülhetővé válik a felelősség felvállalása és a moralizálás lehetősége.

Haley megállapítása teljes paradigmaváltást jelent a serdülők és családról alkotott betegségértelmezés számára. A serdülőkori panaszok, tüneteik már nem értelmezhetők

---

²⁰ BERG, Insoo Kim: *Konzultáció sokproblémás családokkal*. Csts. 5. Animula Kiadó, Budapest 2004. 160–161.

²¹ Jay Haley: *A fiatalok leválási problémái* (1981) c. művére utalok.

²² THOMA, Christoph: *Gyerekek és fiatalok feltűnő viselkedésmódjai*. In: BRANDL-NEBEHAY, A./RAUSCHER-GFÖHLER, B./KLEIBEL-ARBEITHUBER, J.(szerk): *Rendszerszemléletű családterápia. Alapok, módszerek, és aktuális trendek*. Semmelweis Egyetem Mentálhigiéné Intézet – Párbeszéd alapítvány, Budapest 2007. 279.

²³ THOMA, 2007. 280.

csupán izolált jelenségként, hanem a rendszer hatására történő „jelzéseként”. A rendszer-szemléletű iskolák nagy felismerése, hogy a tünetegyüttest, csakúgy, mint a tünethordozó személyt a maga kontextusában vagy kontextusainak metszetében kell vizsgálni. A problémás serdülő képe ilyenformán átfogalmazódik. Már nem problémás gyerekről, hanem egy adott rendszer (család, iskola, osztályközösség, baráti kör stb.) diszfunkciójáról, egyensúlyvesztéséről beszélünk. Ezért a tünetegyüttest is ebben a rendszerben kell vizsgálnunk, amelyben újraértelmezzük a tünetet és kiváltó okot, s jó eséllyel megtaláljuk a megoldást is. Ez a munka természetesen, szakember segítségét, speciális intervenciót igényel.

6.1. Jelentésadás, azaz a valóság konstrukciója

Michael Klessmann lelkigondozói szempontból értelmezi a modern társadalom individuuma által megtapasztalt valóság-konstrukcióját.²⁴ A modern társadalmakban az individuális értelemadásnak különösen nagy hangsúlya van. A megmaradást biztosító hagyományos társadalmi struktúrák, a generációkat átölelő hagyományok és értékminták fellezultak, és rendkívül megnőtt az egyéni élet felértékelésének szükségessége. Az egyén a saját életének, identitásának és szociális kapcsolatainak színésze, konstruktőre, zsonglőre és jelenetrendezője egyben. Ennek megértéséhez szükséges megértenünk a valóságról alkotott kép konstrukciós folyamatát.

Mi a jelentésadás? A *jelentésartalmak egyéni tudatos összekapcsolása* – fejti ki Lauster.²⁵ Azaz a valóság objektív képe nem áll az individuum rendelkezésére, ám a valóságról alkotott kép egyéni jelentésartalommal kapcsolódik össze.

Exkurzus: A Rorschach-teszt mindenki számára más-más jelentéssel összekapcsolt foltokat ábrázol. A tintafoltok észlelése a személy asszociációi alapján történik, amely kulturális és szociális mintákba, valamint egy sajátos szimbólumrendszerbe gyökerezik. A valóságkonstrukció tehát a szemlélődő személy agyában születik.

A világ hasonló módon individuális tapasztalás eredményeként értelmezhető a személy számára, amelynek során egyéni értelem-összefüggések alakulnak ki.²⁶ A tapasztalás fogalma nagyon népszerűvé vált a 20. század folyamán. Az emberek csak azt tekintik valóságnak, amit megtapasztalhatnak, aminek önmaguk számára is jelentése és jelentősége van. Az egyházi közösségektől való elfordulást is hasonló folyamat jellemzi: az egyházban

²⁴ KLESSMANN, Michael: *Seelsorge. Begleitung, Begegnung, Lebensdeutung im Horizont des christlichen Glaubens*. Neukirchener Verlag, Neukirchen, 2010. 179kk.

²⁵ LAUSTER, Jörg: *Religion als Lebensdeutung*. Theologische Hermeneutik heute, Darmstadt, 2005.10.

²⁶ KLESSMANN, 181.

túl sok a beszéd és csekély a történet. Vagyis ami megélhető, megtapasztalható, kitapintható az érzékszervekkel az valóságértékkel bír. A tapasztalás ennél fogva nem csak az érzület, hanem annak az élmény jelentéstartalmával való összekapcsolása.²⁷ *A tapasztalás nem az, ami velünk történik, hanem az, amit mi teszünk azzal, ami velünk történik.*²⁸

A tapasztalást követő jelentésadás egy individuális konstrukció, amelynek azonban valóságához, térhez, időhöz kötött száalai vannak. Ennél fogva kimondjuk, hogy a *tapasztalás* és a *jelentésadás* egymásra rezonáló komponensek.

6.2. A vallásos életértelmezés sajátossága

A vallásos életértelmezés nem a metafizikai értelemben keresi a transzcendenst, hanem a hétköznapi történéseinek határeseményeit értelmezi. A halálközeli élmény, a betegség, a gyengeség, a csalódás, a sebezhetőség, a kommunikációs határok korlátai, az eksztatikus öröm, a szeretet megélése stb. mind olyan tapasztalások, amelyekben az emberi élet immanens korlátait és a transzcendenssel való kapcsolat perspektíváit fedezi fel.²⁹ Ezért a vallásos életértelmezés nem csak egy korlátozott immanens rendszerben keres megoldást, hanem egységben, a transzcendens lét teremtő perspektívájában akar látni és tapasztalni. A segítő, lelkigondozói beszélgetés ezért egy megfelelő találkozás arra, hogy az immanens–transzcendens határmezsgyéjén megélt tapasztalatokat megragadjuk, jelentőségüket megértsük és elmélyítsük. A vallásos életértelmezésből fakad egy belső sóvárgás (*Sehnsucht*), amely a fragmentált élettapasztalásból a teljesség felé tekint:³⁰ a betegség, a halál, az igazságtalanság, az erőszak megtörtéséből a teljesség, a beteljesülés, a szabadulás, az új világ és új lét reménysége felé. A vallásos életértelmezés tehát a teremtett világ elemeinek összekapcsolásában és az azokkal való egységesülésben nyer értelmet. Ezt Gerd Theissen úgy fejezi ki, mint az énnel való összhang evidencia-forrása.³¹ Ez a tapasztalás alapot teremt annak, hogy a szekuláris gondolkodású modern, de vallásos beállítottságú

---

²⁷ Uo. 182.

²⁸ Klessmann nyomán s.f. 182.

²⁹ BERGER, Peter/ LUCKMANN, Thomas: *Die Gesellschaftliche Konstruktion der Wirklichkeit*. Frankfurt, 1992. 98.kk

³⁰ Klessmann, 2010. 189.

³¹ „Az öskeresztyén axiómák azért voltak plauzibilisek, mert összhangban voltak az ember belső meghatározottságával: az ember apriori módon fogékony az örökkévaló, a feltétlen és a felelősségvállalás iránt, empirikusan azonban életét úgy éli meg, mint amely múlandó, függő és determinált és ezért meghasonlik önmagával.” THEISSEN, Gerd: *Az első keresztyének vallása. Az öskeresztyén vallás elemzése és válástörténeti leírása*. Kálvin Kiadó, Budapest, 2011. 386.

ember élettapasztalata és azok jelenségei értelmezhetőek legyenek. A lelkigondozói alapállás lehetővé teszi, hogy a szekuláris és vallásos jelentéstartalmak között dialógus jöjjön létre.³² Ezt a dialógust a lelkigondozói intervenció szimbolikus váltakozó rendszere adja.

A vallásos életértelmezés jelentősége abban áll, hogy felmutatja a transzcendens és immanens, a teremtő és teremtmény közti különbséget ezzel egy sajátos tapasztalatot kínálva a kereső embernek.

Tovább vezet bennünket az ide kapcsolódó hermeneutikai kérdés: hogyan, milyen szempontrendszer alapján értelmezhetjük a Szentírás üzenetét és hangsúlyozzuk annak életértelmező vonatkozását? Milyen elméleti alapon áll a lelkigondozás életértelmező jelensége? Miben áll a lelkigondozás időszerűsége és funkcionalitása? A továbbiakban ezekre a kérdésekre keresünk válaszokat.

6.3. A lelkigondozás paradigmatis állandói – időszerűség és funkcionalitás

A lelkigondozás *időszerűségét*³³ hangsúlyoznunk kell. Eza minden idők lelkigondozói és lelkigondozottjai közt létrejövő intervenciók kapcsolatát jelenti. A lelkigondozónak ismernie kell korának jelzéseit, amelyek a történeti gondolkodást, mentalitást, sajátos életérzést, hitéletet és cselekedetet befolyásolják. Ezek ugyanis horgonyként szolgálnak a krízishelyzetbe került ember életének, azaz individuális élettörténetének újbóli helyreállításában. Csak az önmagát egyedi, történeti valóságában és pszicho-szociális kontextusában megtapasztaló ember lehet teljes, azaz egész-séges. Ez nem csak a lelkigondozottra, hanem a lelkigondozó személyére is érvényes. Az a lelkigondozó tud teljes és hatékony szolgálatot végezni, aki önmagát és munkáját *hagyományközeli* szolgálatnak éli meg. Ez egyrészt bizonyosságot jelent az elmagányosodás ellen, másfelől pedig korlát a szabados, „hályogkovács” gyakorlattal szemben.³⁴ A tradicionalizmus elsőként az evangéliumi tanításához való ragaszkodást jelentette, amelynek középpontjában Jézus Krisztus áll. Baumgarten értelmezése alapján, a lelkigondozás legősibb alapja összecseng a krisztusi szoteriológia tanával, amelynek végső célja az eltévedt lélek kiszabadítása a világ tévelygéséből.³⁵ E szabadítás sokkal inkább a távolba szakadt lélek Istenhez való újraközeledését jelenti, azaz eltávolodást mindentől, ami világi és természeti. Ez az a fordulópont, amelyen a modern

³² Klessmann három tapasztalásterületet említ Gerd Theissenre hivatkozva: a transzcendencia tapasztalását (az elképzelhetetlen megtapasztalása), a kontingencia tapasztalását (a létezés titkának csodája) és a rezonancia tapasztalását (a világ lenyűgöző rendjét megőrizni akaró életérzés). KLESSMANN, 2010.190–191.

³³ WINKLER, Klaus: *Seelsorge*. 2. Aufl. De Gruyter, Berlin–New York 2000. 77.

³⁴ WINKLER, 2000. 78.

³⁵ BAUMGARTEN, Otto: *Protestantische Seelsorge*. Tübingen 1931. 5.kk.

lelkigondozói irányzatok továbblépnek, és a segítségre szorult embert ön maga *kontextusában*, azaz *pszichoszociális* környezetében értelmezik.

A cél nem maga a lelkigondozás, hanem egy eszköz felkínálása az Istent kereső ember számára. A lelkigondozás tehát *funkcionális* jelleget hordoz. A fundamentalista egyházak mai napig a lelkigondozói karizmák kiszélesedésével a lelkigondozás alapvető funkcióját igyekeznek megtartani. A jelenkori egyház nagy kihívása, hogy képes lesz-e túlmutatni bizonyos tradicionális megköötöttségeken, mint amit a kérügmatikus-parakletikus lelkigondozás láttat, és mellette meglátni mindazt az információt, amelyet a modern fejlődéslelektan, pszichoterápia, szociálpszichológia, pszichopedagógia stb. hordoznak. További megválaszolendő kérdés: a hatalom problémája. Vajon sikerül-e a lelkigondozói szolgálatnak az egyház hatalmi autoritásigényét levetkőzni, és egyenértékű segítőként odaállni a segítséget kérő ember mellé?³⁶

7. A lelkigondozó életértelmezés – az értelmező Isten

Németh Dávid végez átfogó szintézist, amikor a lelkigondozó életértelmezés alapjául egy hermeneutikai szempontváltást alkalmaz.³⁷ Barth-ra hivatkozva a Szentírás önmagára reflektáló és magyarázó jellegét emeli ki, és fordított perspektívában az olvasó személye lesz a megértés objektuma, míg a szentírás a megértést kereső szubjektum. Vagyis: a szövegen keresztül, mintegy Isten színe előtt állva (*coram Deo*) kell megértenünk önmagunkat. Nem mi akarjuk csupán megérteni Istent az Igében, hanem Isten maga értelmezi az adott élethelyzetet az Ige által. Már nem az elsődleges és eldöntendő kérdéssel állunk szemben, hogy a szöveg üzenete milyen mértékben vonatkozik az adott élethelyzetre, és nem is az, hogy az adott élethelyzet hogyan kapcsolható össze egyik vagy másik szentírási üzenettel. Arról van szó, hogy az élethelyzet elemzése és megértése ugyanolyan jelentőséggel bír, mint a bibliai szövegé. Minél több kapcsolódási pont áll fenn a kettő közt, annál inkább beszélhetünk a szentírási és élethelyzeti megértés *egységéről*. Itt a megértés fontossága mellett a megértés reciprok hatásáról is szó van: „*korábban a hermeneutika alapkérdése az volt, hogy miként értsem az előttem álló bibliai szöveget, mára az ellenkezőjébe fordult a kérdés: miként érteti meg a bibliai szöveg az életemet, ill. annak meghatározott eseményeit.*”³⁸ Ez a szempontváltás arra enged következtetni, hogy a lelkigondozói életértelmezés csak

---

³⁶ Lásd: HALBE, Jörn: *Was Sinn macht. Kompetenz kirchlicher Seelsorge und Beratung in gesellschaftlichen Spannungsfeldern*. In: *Wege zum Menschen*, Vol. 59, No. 2. Vandenhoeck–Ruprecht, 2007. 152–163

³⁷ A továbbiakban Németh Dávid szakszerű összefoglalására támaszkodom. NÉMETH Dávid: *Pasztorálatropológia*. L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2012. 459kk.

³⁸ Uo. 461.

Isten Igéjén keresztül értelmezhető, a személy életére reflektál, kapcsolatot keres és talál, következésképpen (rá)hatással van a kereső ember személyére.

„A lelkigondozás életértelmező funkciójára nézve mindebből azt a tanulságot vonhatjuk le, hogy a bibliai szimbólumok és metaforikus megfogalmazások öntevékenyen értelmezik az élet valóságát. Ismerős voltuknál fogva érzelmileg ragadna meg, túlmutató értelmük pedig elgondolkodtat és rávesz, hogy a transzcendensre tekintettel értelmezzük életünk véges valóságát.”³⁹

7.1. Az életértelmező lelkigondozói folyamat

A fentebb említett megfogalmazások elvezetnek arra a felismerésre, hogy az életértelmező lelkigondozói folyamat tulajdonképpen az adott élethelyzet újrafogalmazásában (*refraining*) nyújt segítséget. Az élet valamely területén képződött hiedelmeket egy, a Szentírási tartalommal telített hittartalommal helyettesíti, azaz felkínálja a helyettesítés lehetőségét. A lelkigondozás ilyenformán egyfajta „*bitterápia*”,⁴⁰ amely segít a személynek önmagától elvonatkoztatva Isten szemszögéből szemlélni saját élethelyzetét, és új értelmezési keretbe foglalni aktuális problémáját.

Az életértelmező lelkigondozás folyamatában négy faktor játszik szerepet: a lelkigondozó, a lelkigondozott, Isten Igéje és az adott életprobléma. Ezen tényezők dinamikus kölcsönhatása eredményez egy-egy sajátos szemléletet a lelkigondozó, a lelkigondozott és *Isten Igéje* szerint. Fontos, hogy megértsük: a lelkigondozásnak, mint intervenciónak itt nincs, nem lehet elérendő, kitűzött célja, ami a segítségre szoruló személy megváltoztatására vagy netán annak indoktrinálására, célzott evangelizálására vonatkozna. Amennyiben ez fennáll, már nem beszélhetünk lelkigondozásról, mint amely a személy döntési szabadságát tiszteletben tartaná, de elhomályosul ezzel egyszersmind a személy bensőséges Isten előtt állása (*coram Deo*).

A lelkigondozás vázolt folyamatát követhetjük nyomon az alábbiakban:

1. Empátiás megértés. Ez a folyamat megfelel a lelkigondozói intervenciók alapbeállítódásának. A lelkigondozó teljes empatikus jelenlétével a tanácskeresőt támogatva megérti életproblémáját. Ez a beállítódás a belépő abba az intraperszonális világba, ahol a tanácskereső értelmezése szerint, szimbólumrendszere alapján megérteni, megtapasztalni lehet az adott problémát. Ez az interakció a lelkigondozó, a lelkigondozott és az életprobléma közt történik.
2. Második folyamat a teológiai megértés folyamata. Ez a folyamat a lelkigondozó belső dialógusa, amely segít a saját hitrendszere és Isten kijelentésének össze-

---

³⁹ Uo. 463.

⁴⁰ Uo.

- függésébe illeszteni a megélt/megértett életproblémát. Jóllehet az adott életprobléma olykor a szentírási tanítással ellentétes hiedelemrendszer is lehet, itt mégis a különbségek felismerése a lelkigondozó részéről hangsúlyosabb, nem pedig az azonnali tanácsadás. Az interakció a lelkigondozó, Isten Igéje és az életprobléma közt történik.
3. Az ún. „kardiognózis” a hiedelmek és hittartalmak társítása. A lelkigondozó mint lehetőséget társítja (kínálja) a megértett életproblémára vonatkozó Isten Igéjéből merített igazságát, amely új perspektívát, új életértelmezési keretet jelent. Itt fontos megérteni, hogy az új tartalom kínálata nem kognitív szinten történik, azaz nem hitigazságokat, dogmatikai tételeket kell ismertetnünk. Az érzések, vágyak, fantáziák szintjén történik találkozás, amely összhangban van a tanácskérő személy belső lelki történéseivel. Egy szembesítés, és nem ítéletalkotás történik, ahol a lelkigondozottnak lehetősége van felismerni az új, Isten szemszögéből vizsgált élethelyzetet, és ez egyszersmind döntés elé is állítja. Az interakció a lelkigondozó, a lelkigondozott és Isten Igéje közt történik.
  4. A megértés fázisa az új hit tartalmának megerősítése és kifejezése. Amennyiben a lelkigondozott a változás mellett döntött, új beállítódás születik, amely megváltozott életszemléletet, és adott esetben új létértelmezést eredményez. Ez a folyamat azonban lehet részleges is. Az életértelmezés teljesen új kerete olykor csak kis lépésekben valósul meg. Ez többszöri újrakeretezést és meggyőződésismérlést kíván, hogy a visszacsapás fázisa ne eredményezze a régi életprobléma újramegerősödését. Ebben az interakcióban már nincs szerepe a lelkigondozónak, tehát a folyamat a lelkigondozott, Isten Igéje és az életprobléma közt zajlik.

Ez a vázlatos lelkigondozói folyamat elvezet bennünket arra a felismerésre, hogy tulajdonképpen a függetlenedés és hitvallástétel lehet az életértelmező lelkigondozás indirekt célkitűzése. Az újjáértelmezett életprobléma soha nem marad csupán az elméletalkotás szintjén, hanem életmódváltásban, cselekedetekben nyilvánul meg. Ezt nevezzük a Jakab szerinti hitvallásnak: *„mutasd meg nekem a te hitedet a te cselekedeteidből.”* (Jak 2,18b)

Összefoglalás

A lelkigondozói intervenciók szakszerű leírása már sok szerző tollából megszületett. Fel kell ismernünk, hogy a lelkigondozás elméleti ismertetése mellett azt minden korban újra kell értelmezni, azaz tekintettel kell lennünk annak időszerűségére és funkcionalitására. Meg kell látnunk, hogy a lelkigondozói intervenció egy kiszélesített társadalmelemzési kontextusban alkalmazható, amely gyakran átlépi (át kell lépnie) a klerikális intézményrendszer határait és megtalálnia a segítségre szoruló individuumot. Ez nem jelent célzott misszionálást, mégis, a lelkigondozás szolgálattevő jellegén túl beszélhetünk

annak indirekt hatásáról, mint amely a jézusi „menj el és te is akképpen cselekedj” parancsban nyer kifejeződést.

Látnunk kell, hogy a modern konzumtársadalomnak sajátos mozgatóerői vannak, amelyek átformálják a felnövő generáció gondolkodását, életértelmezését, de nem adnak (nem adhatnak) választ az élet értelmére, a lét végességének, a szenvedés kérdésének dilemmáira. A fiatal generáció önészelése gyakori esetben az aránytalan személyiségfejlődésről beszél. A szellemi (eladható) érték mellett az érzelmi intelligencia alacsonyán rangsorolt érték. Ennélfogva az alapvető emberi kapcsolatokban szükséges személyiségi komponensek gyakran hiányozna, mely a szocializálódást, az elégedettséget de az élet értelemmel telítettségét határozzák meg.

A lelkigondozó életértelmezés egy igeszerű megközelítés, melynek indirekt (miszsiói) célja a személy önmaga alkotta hiedelmek alóli felszabadítása, Isten elé állása és életének Isten Igéje általi újjáértelmezése. Ebben a találkozásban jelentős szerep hárul a lelkigondozóra mint empatikus, felkínáló félre, de a folyamat végén az ő személye kell „alászálljon”, hogy a megtört, segített fél felemelkedhessen. Az új élet új értelmezési keretet jelent, amelynek akkor van értéke, ha az hitvallásban, tettekben fejeződik ki. Ha van kihívása a lelkigondozói szolgálatnak a mai társadalomban, akkor az úgy fogalmazódik meg: van-e ma *homo christianos*, aki krisztusi értékek szerinti értelmet mutasson az egyre értelmetlenebbnek mutakozó *homo civilisatrice* élete számára?

Bibliográfia

- BARTH, Karl: *Church Dogmatic*.III.4.
- BAUMGARTEN, Otto: *Protestantische Seelsorge*. Tübingen, 1931.
- BERG, Insoo Kim: *Konzultáció sokproblémás családokkal*. Csts. 5. Budapest, Animula Kiadó, 2004.
- BERGER, Peter,LUCKMANN, Thomas: *Die gesellschaftliche Konstruktion der Wirklichkeit*. Frankfurt, 1992.
- DEWIT, J.,VAN DER VEER, G., SLOT, V.W.: *Psychologie van de adolescentie. Ontwikkeling en hulpverlening*. Uitgeverij Intro, Baarn, 1997.
- DEAN, Kenda Creasy: *Proclaiming Salvation. Youth Ministry for the Twenty-First Century Church*. In: *Theology Today*. Vol. 56, 2000. Forrás: www.sagepublications.com. Letöltés ideje: 2011.11.
- DUNN,John Cf.: *Unity and Diversity in the New Testament: An Inquiry into the Character of Earliest Christianity*.London, SCM, 1977, 2006,
- FLETT, John: *The Witness of God: The Trinity, Missio Dei, Karl Barth and the Nature of Christian Community*.Grand Rapids, Eerdmans, 2010.

- FRUYT, F., De BOLLE, M., MCMRAE, R. R., TERRACCIANO, A., COSTA, P. T.: *Assessing the Universal Structure of Personality in Early Adolescence. The NEO-PI-R and NEO-PI-3 in 24 Countries*. In: *Assessment*, Vol. 16. No. 3., 2009.
- HALBE, Jörn: *Was Sinn macht. Kompetenz kirchlicher Seelsorge und Beratung in gesellschaftlichen Spannungsfeldern*. In: *Wege zum Menschen*. Vol. 159, No.2. Vandenhoeck-Ruprecht, 2007.
- HALEY, Jay: *A fiatalok leválási problémái*. 1981.
- KLESSMANN, Michael: *Seelsorge. Begleitung, Begegnung, Lebensdeutung im Horizont des christlichen Glaubens*. Neukirchen, Neukirchener Verlag, 2010.
- KREIDER, Alan, KREIDER, Eleanor: *Worship and Mission After Christendom*. Milton Keynes–Colorado Springs–Hyderabad, Paternoster, 2009.
- LAUSTER, Jörg: *Religion als Lebensdeutung. Theologische Hermeneutik heute*. Darmstadt, 2005.
- NÉMETH Dávid: *Pasztorálanthropológia*. Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2012.
- PAAS, Stefan: *Post-Christian, Post-Christendom and Post Modern Europe: Towards the Interactions of Missiology and the Social Sciences*, *Mission Studies* 28. Nr. 1., BRILL, 2001.
- SCHERER, James A: *Gospel, Church, & Kingdom: Comparative Studies in World Mission Theology*. Eugene, Wipf and Stock, 1987.
- SÜLE Ferenc: *Valláspatológia*. Szokolya, GyűrőArt Press, 1997.
- THEISSEN, Gerd: *Az első keresztyének vallása. Az őskeresztyén vallás elemzése és vallástörténeti leírása*. Budapest, Kálvin Kiadó, 2011.
- THOMA, Christoph: *Gyerekek és fiatalok feltűnő viselkedésmódjai*. In: BRANDL-NEBEHAY, A., RAUSCHER-GFÖHLER, B., KLEIBEL-ARBEITHUBER, J. (szerk.): *Rendszerszemléletű családterápia. Alapok, módszerek, és aktuális trendek*. Budapest, Semmelweis Egyetem Mentálhigiéné Intézet – Párbeszéd Alapítvány, 2007.
- TISCHLER, Günther: *Wenn das Überleben gelingen soll*. In: WINDISCH, Hubert (szerk.): *Mut zum Gewissen*. Regensburg, Verlag Friedrich Pustet, 1987.
- TREAGOLD, Richard: *Transcendent Vocations: Their Relationship to Stress, Depression and Clarity of Self-Concept*. In: *Journal of Humanistic Psychology*. Vol.39. No. 1., 1999. Forrás: www.sagepublication.com. Letöltés ideje: 2011.04.
- WINDISCH, Hubert (szerk): *Mut zum Gewissen*, Regensburg, Verlag Friedrich Pustet, 1987.
- WINKLER, Klaus: *Seelsorge*. 2. Aufl. Berlin–New York, De Grüyter, 2000.
- WRIGHT, Christopher J.: *The Mission of God: Unlocking the Bible's Grand Narrative*, InterVarsity Press, 2006.